

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Οι κρυμμένοι συμβολισμοί στη Χάρτα του Ρήγα **Η μάχη ανάμεσα στις δυνάμεις του Ελληνισμού** **και την Οθωμανική Αυτοκρατορία όπως αποτυπώνεται** **στο κορυφαίο έργο του Ρήγα Βελεστινλή**

(Δημοσιεύθηκε στην εφημ ΤΑ ΝΕΑ, 5 Νοεμβρίου 2020, σελ. 46-47)

Ο Ρήγας Βελεστινλής έχει καταχωρίσει στην δωδεκάφυλλη *Χάρτα* του, (1797), ορισμένους με νόημα συμβολισμούς, θέλοντας έτσι να προσφέρει μήνυμα αισιοδοξίας στους σκλαβωμένους Έλληνες, που βρίσκονταν υπό την εξουσία του Οθωμανού κατακτητή.

Την δύναμη του Ελληνισμού την συμβολίζει με το «ρόπαλο του Ηρακλέους», του ξεχωριστού ήρωα της αρχαιότητας που παραμένει διαχρονικά στην μνήμη του ελληνικού λαού. Αντίστοιχα, την αρχαία περσική δύναμη και την σύγχρονή του οθωμανική δύναμη, τον βαρβαρισμό¹, ο Ρήγας τις συμβολίζει στην *Χάρτα* του με το δίστομο τσεκούρι και την ημισέληνο αντίστοιχα.

Έτσι, ο ολιγάριθμος Ελληνισμός αντιπαλεύει ανά τους αιώνες με τον πολυπληθή βαρβαρισμό. Στην αρχαιότητα αντιστάθηκε στην περσική αυτοκρατορία και με τις σημαντικές νίκες στον Μαραθώνα, στην Σαλαμίνα, στις Πλαταιές και στην Μυκάλη, κατέστρεψαν τις περσικές ορδές. Το ίδιο διακηρύσσει ο Ρήγας πως γίνεται και τώρα στην εποχή του. Οι επαναστατημένοι Έλληνες με τον *Θούριό* του και το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του θα κατατροπώσουν τις πολυάριθμες οθωμανικές δυνάμεις και θα δημιουργήσουν την δημοκρατική του πολιτεία στον ίδιο αυτό χώρο. Ο Ρήγας προσφέρει μήνυμα αισιοδοξίας, πως τελικά η ηθική δύναμη του Ελληνισμού δαμάζει την δύναμη της ύλης, την δύναμη των αρμάτων. Σημαντικό δίδαγμα για να εμψυχώσει τους σκλαβωμένους τόσους αιώνες Έλληνες.

Ο Ηρακλής με το ξύλινο ρόπαλό του, σύμβολο της ελληνικής δύναμης, τσακίζει το δίστομο σιδερένιο τσεκούρι, της Αμαζόνας, σύμβολο της περσικής δύναμης.

¹ Ο Ηρόδοτος χρησιμοποιεί τον όρο «βάρβαρος-οι» για τους Πέρσες και τον Ξέρξη, όπως για παράδειγμα «Ἐν ταύτῃ τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἀπέθανον τῶν βαρβάρων κατὰ ἑξακισχιλίους καὶ τετρακοσίους ἄνδρας...», *Ιστοριῶν* ΣΤ, 117, «ἢ ἔχθρη πρὸς τὸν βάρβαρον ἀπ' ὑμῶν ἡμῖν γέγονε», *Ιστοριῶν* Η', 22. Ο όρο «βάρβαρος» αναφέρεται και από τον Αισχύλο στο έργο του «Πέρσαι» 255, «Πέρσαι· στρατός γαρ πας ὄλωλε βαρβάρων». Επίσης, «Το Ελληνικόν» που αναγράφει ο Ηρόδοτος, *Ιστοριῶν* Η', 144, θα έχει την σημερινή σημασία του όρου «Ελληνισμός». Βλ. και Ρόη Παπαγγέλου, *περιοδ. Συλλογές*, Σεπτ. 2020, σελ. 711.

ΤΟ ΡΟΠΑΛΟ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ. Αναλυτικότερα, στον τίτλο της *Χάρτας*, που βρίσκεται στο 4^ο φύλλο, ο Ρήγας έχει μια σημαντική παράσταση. Παρουσιάζει τον γυμνόποδα Ηρακλή με το ξύλινο ρόπαλο να παλεύει με την έφιππη Αμαζόνα, της οποίας έχει τσακίσει τον διπλό πέλεκου. Και στο Υπόμνημα της *Χάρτας*, που είναι στο 3^ο φύλλο, επεξηγεί πως με το ρόπαλο συμβολίζει την ελληνική δύναμη και το διπλό τσεκούρι την περσική δύναμη.

Τα σύμβολα αυτά τα καταχωρίζει στα ιστορικά γεγονότα, που σημειώνει στην *Χάρτα* του. Συγκεκριμένα στο 5^ο φύλλο, στην περιοχή του Μαραθώνα συμβολίζει την ελληνική νίκη το 490 π.Χ. με το ρόπαλο του Ηρακλέους και τσακισμένο το διπλό πέλεκου, την ηττημένη περσική δύναμη. Παρόμοια και στην ναυμαχία της Σαλαμίνας του 490 π.Χ., καθώς και μια δεκαετία αργότερα στην ναυμαχία της Μυκάλης της

Το τσακισμένο τσεκούρι των Περσών τοποθετημένο στα στενά της Σαλαμίνας (ανάμεσα στις δύο άγκυρες).

Μικράς Ασίας στο 6^ο φύλλο της *Χάρτας*. Επίσης, στον Γρανικό ποταμό της Μ. Ασίας στο 6^ο φύλλο έχει θέσει πάλι το ρόπαλο του Ηρακλέους με τσακισμένο τον διπλό πέλεκου και την φράση «εδώ ενίκησε πρώτον ο Αλέξανδρος τον Δαρείον».

Παρόμοια, ο Ρήγας την βαρβαρική δύναμη της εποχής του, την Οθωμανική, την συμβολίζει με την ημισέληνο. Στην *Χάρτα* του αναγράφει τις σημαντικές ναυμαχίες στις οποίες κατατροπώθηκε η οθωμανική αρμάδα από τις χριστιανικές δυνάμεις. Έτσι στο φύλλο 5 της *Χάρτας* έχει την ναυμαχία της Ναυπάκτου, 1571, συμβολίζοντας με σταυρό την χριστιανική δύναμη της Βενετίας και των συμμάχων της και την ημισέληνο τσακισμένη.

Στο φύλλο 6^ο μνημονεύει την ναυμαχία του Τσεσμέ του 1770, συμβολίζοντας με σταυρό τον Ρωσικό στόλο και με τσακισμένη την ημισέληνο τον οθωμανικό στόλο. Έμμεσα θέλει να δείξει ο Ρήγας πως δεν ήταν ανίκητη η οθωμανική δύναμη. Γι' αυτό εξάλλου στη *Χάρτα* του έχει και τις συνθήκες ειρήνης που υπογράφηκαν μετά τους αντίστοιχους πολέμους, Πασάροβιτς 1739, Καηναρτζή 1774, και Συστόβ 1791, (στη *Χάρτα*, 11^ο και 12^ο φύλλο).

Αλλά και την ελληνική δύναμη της εποχής του ο Ρήγας την συμβολίζει επίσης με το «ρόπαλο του Ηρακλέους», όπως διαπιστώνεται από τον σχετικό συμβολισμό της *Χάρτας* του, που έχουμε αναδείξει στις μελέτες μας. Συγκεκριμένα, στο πρώτο φύλλο της, την «Επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως» έχει καταχωρίσει μια εμβληματική με νόημα παράσταση.

ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ. Στην παράσταση αυτή ο Ρήγας έχει ένα λιοντάρι που κοιμάται και στην ράχη του επικάθονται τα σύμβολα της εξουσίας του σουλτάνου με την συμβολική φούντα, τις λόγχες και το γιαταγάνι. Ωστόσο, ο Ρήγας στα πόδια του λιονταριού έχει βάλει οριζόντια το ρόπαλο του Ηρακλέους. Θέλει έτσι να δώσει μήνυμα αισιοδοξίας, πως όταν οι σκλαβωμένοι λαοί του Βαλκανικού χώρου ξυπνήσουν με τον Θούριό του και την επανάστασή του, θα αρπάξουν το ρόπαλο-τα όπλα και θα γκρεμίσουν την εξουσία του κατακτητή και θα δημιουργήσουν την δημοκρατική του πολιτεία.

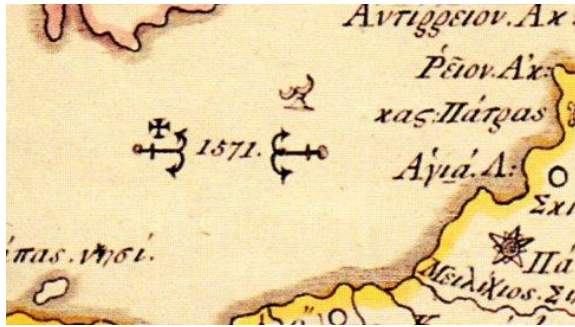
Η παράσταση με το λιοντάρι που κοιμάται με τα σύμβολα της εξουσίας του σουλτάνου στη ράχη του και το ρόπαλο του Ηρακλέους στα πόδια του.

Το ότι με το λιοντάρι συμβολίζει τους σκλαβωμένους, μας το λέει ο ίδιος ο Ρήγας στον *Θούριό* του: «Ως πότε παλληκάρια να ζούμεν στα στενά /μονάχοι σαν λιοντάρια στες ράχες στα βουνά» (στίχοι 1-2), και παρακάτω, «Σουλιώτες και Μανιάτες λιοντάρια ξακουστά» (στίχ. 63). Εξάλλου με λύκο ο Ρήγας παρομοιάζει τον σουλτάνο στον στίχο 104 «για να ψωφίσει ο λύκος οπού σας τυραννεί».

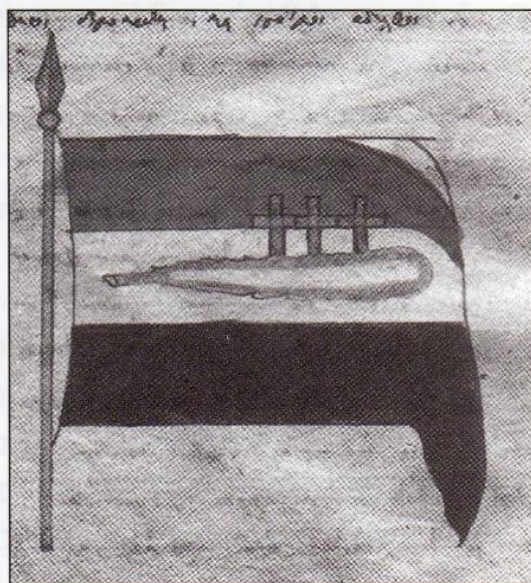
Παρόμοια, ο Ρήγας καταχωρίζει το «ρόπαλο του Ηρακλέους» και στους άλλους δύο χάρτες, που εξέδωσε το 1797, της Βλαχίας και της Μολδαβίας και οι οποίες περιλαμβάνονται στο χώρο της δημοκρατικής του πολιτείας, που ήθελε να δημιουργήσει μετά την επανάστασή του. Κάτω από την εικόνα του Ηγεμόνα της Βλαχίας Αλεξάνδρου Υψηλάντη και της Μολδαβίας Αλεξάνδρου Καλλιμάχη έχει τους θυρεούς των Ηγεμονιών τους. Τους έχει λοξά τοποθετημένους, σαν παραπεταμένους και μάλιστα μισοσπεπασμένο με βιβλίο εκείνον της Μολδαβίας και έβαλε οριζόντια το ρόπαλο του Ηρακλέους, θέλοντας να δηλώσει την ίδια δυναμική του ροπάλου, όπως και στην Επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως.

Εξάλλου στο Σύνταγμά του, την Νέα Πολιτική Διοίκηση, αναγράφει την τρίχρωμη σημαία της δημοκρατικής του πολιτείας, όπου στο μέσον έχει το ρόπαλο του Ηρακλέους.

Ο συμβολισμός του ροπάλου του Ηρακλέους για τον Ρήγα είναι τόσο για την αρχαία Ελλάδα, όσο και για την εποχή του και για όλο τον χώρο της δημοκρατικής του πολιτείας, που περιλαμβάνεται στους χάρτες του. Οι σκλαβωμένοι λαοί του Βαλκανικού χώρου με τον Θούριό του και την επανάστασή του θα αρπάξουν το ρόπαλο-τα όπλα και θα γκρεμίσουν την εξουσία του Οθωμανού κατακτητή και θα δημιουργήσουν στον ίδιο χώρο την δημοκρατική του πολιτεία, χωρίς διάκριση, γλώσσας, πίστης, και φυλής, όπως τονίζει στο σύνταγμα του.

Τσακισμένη η ημισέληνος, σύμβολο της οθωμανικής δύναμης, στην ναυμαχία της Ναυπάκτου του 1571.

Η τρίχρωμη σημαία της δημοκρατικής πολιτείας του Ρήγα με το ρόπαλο του Ηρακλέους στο μέσον και τους τρεις σταυρούς.

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος
 Ιστορικός της Ιατρικής
 Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας
 Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα